

Zandwinning van Zanegeest - notities en bronnen. Theo de Graaff, november 2022.

Ontzandingen in Schoorl, zie Scoronlo, uitgave van de Cultuurhistorische Vereniging Schoorl; 2010 p26 (Laanweg); 2019 p23, p72 (Hargen en Buitencentrum Schoorlse Duinen); 2006 p10 (Hartjesnol; 1989 p8 (Hartjesnol bij Hargen en gewoonterecht van bewoners om zand uit de duinen te mogen halen).

De Hoge Geest, Arie Schermer, Conserve, oktober 1985. Over de ontzanding van de Hoge Geest aan de Omloop in 1957 waarbij ook veel archeologische vondsten naar boven kwamen.

Zandwerven. Ontstaan, ontginning en bemaling van West-Friesland, pagina 27, etc. Arie Bijman, 2021.

Diverse ontzandingen in Bergen bij de Zwarte Weg, de Franschman en over de Steenfabriek van Maschmeijer: Frits David Zeiler. Bergens Fabrikaat. Uitgave Het Sterkenhuis, 2001.

Ondergrond Zanegeest

De haakwallen van Bergen zijn onderdeel van het systeem van strandwallen dat voor 2000 voor Chr. is gevormd. Deze strandwallen noemen we de Oude Duinen. Meer dan 1000 jaar geleden begon het proces van vorming van de Jonge Duinen door overstuiving van de Oude Duinen waardoor de duinen zoals we die nu kennen, zijn ontstaan. De meest recente informatie over de tijd van vorming vind je bij de geograaf Peter Vos. Het artikel van Henk Jellema in de kroniek van november 2017 geeft veel informatie over de haakwallen.

Maschmeier.

Het feit dat het zand ongeschikt was om stenen van te bakken kwam omdat het dooraderd was door fijne beworteling, zegt Gre Schouten. Dit kan goed kloppen want een bewoner van de Baakmeerdijk heeft mij verteld dat het zand van de Baakmeerdijk fijn en wit is en dus toen ook was.

Uit de Notulen en besluiten van de Gemeenteraad. RAA archief 0337, 15.2.1.002, 19 en 28.

23 dec 1902 verzoek van Maschmeijer "een werkspoor te leggen dwars over de Koosweg, verbindende C235 en 217 aan beide zijden van die weg gelegen teneinde een spoorverbinding te verkrijgen van zijn fabriek op C 616 naar het NH kanaal." Dit is een vreemde zaak: het Kooswegje (dus niet de Koosweg) is een zijpad van de Baakmeerdijk. Zie Straatnamenboek pag 27. Op de kaart van Dou staat een zijwegje aan de Oosterdijk, waar ook de percelen C235 en C217 liggen, misschien heette dat pad de Koosweg. In ieder geval is het tracé nog flauw zichtbaar via de lucht (bijv. Google Earth): vanaf Zijl oostwaarts lopend zo'n 120 meter ten zuiden van het huidige wandelpad. Henk Min wees me waar het tracé nog heel vaag te zien is in het landschap: achter een bosje aan de Zijl. Als je het weet, zie je het, zegt Cruyff niet voor niets, maar ik had er zelf 2 keer over heen gekeken. Het spoor naar het NH kanaal moet worden genoemd omdat er heel makkelijk verwarring ontstaat met de werksporen hierna. De locomotief die gebruikt werd, was een Decauville, in die tijd zeer bekend en een begrip geworden. 1903 verzoek van Maschmeijer "voor een werkspoor op Zakedijkje".

Overigens is over de kruising met de Oosterdijk niets terug te vinden in de polderarchieven. Wel vind je bij de jaarlijkse schouwen van de Midden- en Zuider Rekerpolder in de jaren 1903 dat Maschmeijer een paar keer reparaties moest aanbrengen.

RAA 0792 82.2.004 nrs 115. 20 April 1904 verzoek van Maschmeijer "voor een werkspoor dwars over de Groeneweg tussen C319 (Baakmeerdijk naast nr. 10) en C559 ten noorden van de geprojecteerde spoorbaan". Uit de toelichting zou je kunnen lezen dat het om een kruising gaat met de tramlijn naar Alkmaar. Met de Groeneweg kan hier de voorloper van de Van Blaaderenweg zijn bedoeld. Maar hoe het tracé dan verder noordwaarts naar C319 zou hebben verlopen, is niet aangegeven. Het kan haast niet anders of het ging dwars door de Suurvenspolder van het Zakedijkje naar C319. Want als het het tracé over de Baakmeerdijk naar de Uitwetering (enkele honderden meters) of over het Kooswegje naar de Veersloot was gegaan (ongeveer 2 km), dan had je er toch wat over terug moeten vinden in de polderarchieven omdat deze dijken en wegen onder het polderbestuur vielen. En het feit dat dit in de notulen van de gemeenteraad over is gesproken, geeft aan dat het een zaak van de gemeente was. 6 Nov. 1958 - brief van Gemeente Bergen dd 22 sept 1958: Kooswegje behoort tot de polderwegen.

Hollenberg 1929

RAA 0792 284.2.004 83 vergunning voor aanleg smalspoor Schapenlaan, een steiger en transport van zand met maximaal 10 schuiten per dag; zie gefotografeerd kaartje met tracé smalspoor.

Het zand kwam van het perceel C550 (C94) van J. Hollenberg. Het perceel loopt van de Schapenlaan naar de Kerkedijk en is herkenbaar aan de diepe kuil, volgens Henk Min het restant van een kelder van een boerderij. Waarborgsom = 50 gulden.

RAA 0792 284.2.004 113 en 114.

Volgens Gre Schouten is dit zand gebruikt om de kaden te versterken van de Veersloot. Dit klopt goed met de werkzaamheden aan die kaden enkele maanden later, voorjaar 1930. Terug te vinden bij de

betalingen is dat aannemer Min de herstelde kaden afdekte met klei en zoden, alsmede welke aannemers de kaden hadden gerepareerd. Het bestek uit de aanbesteding schrijft voor dat de kaden van klei moeten worden gemaakt en dat het Kooswegje een toplaag van zand krijgt. Ook de vergunning voor 10 schuiten per dag duidt er op dat het zand op korte afstand weer werd gelost.

Leijen c.q. Hofje van Beresteijn 1943

RAA 0792 nrs 2, 3 en 6.

Notulen polderbestuur. 17 april 1942 meldt bestuurder Ranzijn een komende afzanding bij Leijen. Hij beargumenteert het gaan betalen van polderlasten door het Hofje.

RAA 0338 74, 75, 76

3 dec 1941 vergunning verleend aan de Exploitatie mij van Onroerende Goederen te Bloemendaal voor achter de Nassaulaan gelegen percelen. Dit bedrijf doet een belletje rinkelen, misschien connectie met de BEM. Welk belang de Gemeente hier had, is niet duidelijk maar misschien was het gewoon een zaak van relaties, ons kent ons. Bijvoorbeeld via de BEM, waarvan per slot van rekening het kantoor in Den Haag stond.

14-1-1942 vergunning verleend aan de Exploitatie mij van Onroerende Goederen te Bloemendaal tot ophoging van het terrein ten noorden van de Nassaulaan en Emmaplein.

NH Archief Haarlem archief Hofje van Beresteijn inv. nr 48. Notulen tot 6 maart 1943.

Bevat openbaarheid-clausule, toestemming nodig van gemeentearchivaris. Het Hofje van Beresteijn is van 24 december 1934 tot begin 2000 eigenaar.

22 dec 1941 Van de Gemeente Bergen is verzoek ontvangen te komen praten over afzanding van het perceel C1201, groot ongeveer 4 ha. Voor deze datum zijn door regent Janzen met pachter Leijen en de gemeente al inleidende besprekingen gevoerd. Regent Allard zal op 24/12 aanwezig zijn bij de definitieve bespreking.

2 feb 1942 Overeenkomst getekend met de NV Binnenlandse Exploitiemij van Onroerende Goederen te Bloemendaal betreffende het afzanden van perceel 1201.

6 maart 1943 De afzanding (die nauwkeurig wordt beschreven door Henk Tromp) is klaar. Er is 50-70 cm zand afgehaald. Met een smalspoortje gaat het zand naar de oostkant van het Witte Kerkje, de Waldeck Pymontlaan buurt.

Pachter Leijen krijgt een vergoeding van 600 gulden alsmede geen pachtverhoging voor de komende 2 jaar omdat verschillende lasten, voortvloeiende uit de afzanding, voor zijn rekening komen. Frans Leijen meldt dat het hier moet gaan om het inzaaien van het afgezande perceel waardoor er een jaar lang geen beesten konden lopen. Maar misschien moet Leijen ook de polderlasten betalen, dat staat niet vermeld. Opgemerkt moet worden dat Gre Schouten mijn suggestie beaamt van het 'opzij' leggen van de zode, de bouwvoor, als er niet opnieuw wordt ingezaaid.

NH Archief Archief Hofje van Beresteijn. inv. nr 49.

22 dec 1947 onderhandelingen over pachtverhoging.

In 1973 correspondentie met gemeente Bergen over de kadastrale grens op de Westerweg.

Zanageest jaren 50

Ontgrondingsvergunningen zijn te vinden in het Provinciaal archief Haarlem: er zijn meer percelen ontzand dan hierna beschreven, een transportvergunning was voor deze percelen blijkbaar niet nodig. De provinciale archieven zijn echter niet ontsloten en tientallen meters groot. Mogelijk is om een mail te sturen met het jaar of de jaren die je wilt inzien, dan zoekt men in het archief de betreffende dozen op.

Bodemdossiers Gemeente Bergen, RAA 15.2.1.026

Je krijg een helder beeld van de ondergrond. Bekeken zijn Baakmeerdijk 2, perceel tussen 5 en 7 en perceel 7 zelf, Kerkedijk 142 en Kerkedijk 44. Het resultaat is vrijwel gelijk: soms fijn zand, meestal minder fijn, bruin en licht humeus zand; pleistoceen zand onder de 15 meter. Bij Kerkedijk 44 wat gras op 20 cm. Bovendien is soms een kaartje bijgevoegd met nieuwere kadastrumnummers (handig).

Gemeenteraad 1866.

0337 invnr 468 Akte van ruiling tussen gemeente en Jacob Schouten 4 sept 1866. Besluit d.d.

30/1/1866. Jacob Schouten verzoekt de gemeente Bergen om de openbare weg tussen 4 percelen land, sectie C 140, 387 en 414, 416, groot 21 roeden, bij zijn land te mogen betrekken. De nieuwe weg komt ten noorden van 414 en 416 (waarvoor een stuk van deze percelen wordt afgestaan) en beslaat secties 413 en 415, groot 21 roeden, in eigendom van Schouten. De gemeente bezit geen eigendomsbewijzen van de afgestane weg die ligt ten zuiden van de percelen 140 en 387. Schouten heeft zijn grond verkregen door een akte van scheiding 1/10/1863, gepasseerd bij notaris Verhaef te Alkmaar.

Vermoedelijk zullen de percelen 140, 387, 414 en 416 later worden samengevoegd. Schouten verplicht zich een voetpad aan te leggen (nu Enkepad) waar de oude weg heeft gelegen, voorzien van goede hekken en loopbruggen (30 duim breed). Alle kosten (akte, aanleggen weg, voetpad) zijn voor Schouten).

Uit Notulen en brieven Polderbestuur. RAA 0792 84.2.004 83, 85.

Het land van Schouten (C138, C139, C140, C142, C423, het oostelijk deel, en C424).

27 mei 1952. De pas in orde gemaakte Klaassen en Evendijk is tgv een 'Sterrit' waaraan 80 auto's deelnamen, weer op het oude, slechte niveau terug. Vz Ranzijn meldt dat de provincie in actie komt want het fenomeen Sterrit is een provinciaal probleem aan het worden.

27 nov 1952. Vergadering heeft geen bezwaar tegen de aanvraag van Kokkes bij Ged. Staten voor afzanding van enkele percelen achter zijn huis.

20 feb 1953. Brief van Prov Waterstaat van 12 nov 1952 no 87023, afd III, waarin de mening van het bestuur wordt gevraagd over de vergunningaanvraag van Kokkes om af te zanden (helaas geen ingekomen stukken in het archief).

20 feb 1953 ingekomen stuk: uittreksel uit besluiten Ged. Staten dd 4 feb 1953, no 8, dat aan Kokkes voor zijn percelen ontheffing is verleend.

5 nov 1953. Schut is voornemens zijn percelen af te zanden. Vz is bang dat de Baakmeerdijk zal worden stuk gereden. Besloten wordt een brief naar Prov Staten (niet Ged Staten vindt men) te sturen.

5 november 1953. Rondvraag: vz meldt dat de gebr. Schut toestemming hebben gevraagd aan ged. Staten hun landerijen in Zanegeest af te graven.

9 dec 1953 brief gestuurd (nr 292) aan Prov. Waterstaat waarin bezorgdheid wordt geuit mbt zandvervoer over Baakmeerdijk 10, sectie C, nrs 127 en 128, ivm afgraven percelen Schut. Er wordt gevraagd om geen ontheffing te geven voor de maximale wieldruk van de vrachtauto's op de Baakmeerdijk mbt. vervoer zand. Er wordt in brief gerefereerd aan een identieke situatie in 1938.

21 dec. 1955 Brief aan firma Twisk en Bosman uit Castricum mbt vervoer zand Leijen Kerkedijk 43. Garantie van 10.000 gulden.

16 mei 1956 Brief van de firma Twisk en Bosman over de bankgarantie van 10.000 gulden. Er wordt 6400 gulden alvast begroot. Afzonderlijk is een bedrag van 2500 vastgesteld voor reeds toegebrachte schade.

29 juni 1956 Brief aan firma Twisk en Bosman mbt vervoer zand van Smit, sectie C nrs 206 en 554. Garantie 2500 gulden. C206 ligt aan de Suurvendijk buiten de bebouwde kom naast de volkstuinten, tegenwoordig de Kogendijk. Dus ook daar afgezand.

9 nov. 1956 Brief aan J.P. de Boer uit Schoorl mbt vervoer zand van Swaan, Baakmeerdijk 4, sectie C nr 131. Garantie 3000 gulden.

22 nov 1956. De toestand van de wegen tgv het zandvervoer wordt besproken. De Boer uit Schoorl heeft nog steeds zijn waarborg niet betaald van 3000 voor zand van Swaan Baakmeerdijk. Gezien eerdere negatieve ervaringen is de vergunning ingetrokken.

23 jan. 1957 Brief aan J.P. de Boer mbt vervoer zand van Schut, sectie C nrs 127 en 128 en Schouten, sectie C nrs 142, 423 (oostelijk deel) en 424.

25 januari 1957. Vergunning tot vervoer van zand door J.P. de Boer uit Schoorl en R. Wiersma uit Heiloo, afkomstig van Schouten en Schut, wordt verlengd.

13 feb 1957 De firma Wiersma uit Heiloo heeft de 3000 gulden betaald voor De Boer uit Schoorl.

10 mei 1957 Ingekomen stuk van Prov Waterstaat dd 8 feb 1957, no 132760, afd II, over afgraven percelen C 510, C791 en C 792 van J. Duijn, Natteweg 47.

10 mei 1957 J.P. de Boer uit Schoorl gaat zand afvoeren van het perceel van Swaan aan de Baakmeerdijk.

29 mei 1957 Ervaringen met de Boer zijn slecht, met Twisk en Bosman zeer goed.

21 november 1958 J.P. de Boer failliet.

7 nov 1957 ingekomen stuk 12. Prov. Waterstaat heeft toestemming gegeven, dd 17 juli, nr 137941 afd II, voor afgraving perceel C 1450 van Mevr Roggeveen- idem: uittreksel uit register der besluiten Ged. Staten dd 28 aug, nr 267.

19 feb 1958. ingekomen stuk 10. H Schotte C 1569 Ged. Staten register der besluiten dd 30 jan nr 166.